

Per Nørgård: »Gilgamesh«. Dansk Musik Antologi 025–026. Björn Haugan, Helge Lanerback, Britt Marie Aruhn, Jørgen Hviid, Ranveig Eckhoff, Merete Bækkelund, Birger Eriksson, Solwig Grippe, Annika Bartler, Rolf Leanderson, Monika Hagelin, Eva Larsson, Erik Backman, Dieter Schlee, Karl-Robert Lindgren, Richard Berg, Carina Morling, Margit Teimar, Margaretha Ljunggren, Ulla Broström-Sköld, Karin Öquist, Ingrid Stålné, medlemmer af Sveriges Radios Symfoniorkester, Tamas Vetö. EMI 6C 063–39190–191.

Per Nørgårds opera »Gilgamesh« blev oprindelig skrevet på bestilling af Statens musikdramatiske Skole i Stockholm som et af de nordiske bestillingsværker, Nordisk Kulturfond siden 1970 har bevilliget penge til. Da værket var afsluttet (17.1.1972), viste det sig imidlertid at stille så store krav, at en opsætning i Stockholm ikke kunne komme på tale. Man anså værket for så teknisk vanskeligt, at man ikke mente at kunne opføre det på tilfredsstillende måde, navnlig da opsætningen skulle finde sted sidst på sæsonen, og indstuderingstiden derfor bedømtes som værende for kort (dementi i Dagens Nyheter 2.2.1974).

Den jyske Opera påtog sig da en uopførelse på Risskov Amtsgymnasium i Aarhus. I titelrollen hørtes kgl. operasanger (nu operachef) Niels Møller - og det ømtålelige højdeproblem var her imødegået ved en række nedtransponeringer (en kvint ned), hvorved sangstemmens identitet i forholdet til det tilgrundliggende tonemateriale godt nok blev bevaret, men hvor samtidig fraserne kom til at ligge i et mindre intenst - og derfor for sangeren knap så flatterende leje. For iscenesættelsen stod Eske Holm og Per Nørgård; for scenografi og kostumer Helle Rahbæk og Annett Birch. Dirigentens vanskelige opgave blev på fremragende vis løst af Tamas Vetö. Opførelserne fandt sted 4.–6. maj 1973, og trods stor succes hos publikum og presse kunne forestillingen ikke gentages af økonomiske grunde. I alle anmeldelser får værket en meget positiv omtale (hvad der bestemt ikke var tilfældet ved Nørgårds tidligere

dramatiske arbejder: *Labyrinten* og *Babel*); enkelte finder dog sekvensen i den 6. nat (vandringen mod dødsriget og samtalen med Utnapishtim) rigeligt lang, hvilket komponisten tager hensyn til ved de følgende opførelser: Værket blev i Aarhus-versionen udsendt s.å. i dansk radio - kommenteret af komponisten selv. Ved denne lejlighed var afsnittet i 6. nat noget beskåret. I juli 1973 modtog operachefen for Den jyske Opera, Otto Hallstrøm, en invitation fra Sveriges Radio til et gæstespil i Stockholm 15. november s.å. Operaen skulle gives i fuld opsætning, samt i en koncertversion til Sveriges Radio. Det lod sig dog ikke gøre at samle staben fra Aarhus til et sådant gæstespil, og i stedet opførtes værket i samarbejde med Stockholms Kirkeopera med Björn Haugan i titelpartiet. Opførelsen fandt sted i Stockholm 15.11.1973 og sendtes direkte i svensk radio. Til denne lejlighed havde komponisten nykomponeret det oprindelig talte afsnit i 6. nat (dialogen mellem Gilgamesh og parret Utnapishtim), og værket opførtes komplet uden spring.

Handlingen fremførtes uden egentlig scenisk aktion og var derfor - som i dansk radio - ledsaget af en fortæller. Dirigent var fortsat Tamas Vetö, og desuden medvirkede enkelte andre sangere fra den jyske opsætning. Som vanligt i Sverige var opførelsen vel forberedt, i Nutida musik nr. 1 1973/74 (udgives af Sveriges Radio) gaves en fyldig omtale af den kommende begivenhed. Den svenske presse var ovenud begejstret og fremhævede enigt værket som Nørgårds hidtil bedste. Enkelte sav-

nede den sceniske fremstilling og håbede på et gensyn på den store svenske Opera, hvilket blev tilfældet 28.2.1976, hvor værket opførtes med Helge Brilioth som Gilgamesh og Lars af Malmberg som dirigent. Som den første danske komponist blev Per Nørgård hædret med Nordisk Råds musikpris på 50.000 kr. Prisen blev givet for *Gilgamesh*, og overrækkelsen fandt sted under Rådets samling i Stockholm 17. februar 1974, ved hvilken lejlighed dele af værket blev opført af svenske kunstnere. Denne udmærkelse gav stødet til, at dansk TV gik i gang med en indspilning af værket. De medvirkende var gennemgående de samme som ved uropførelsen i Aarhus, men instruktøren, Eske Holm, lod ved denne lejlighed store dele af operaen udspille sig under uophørlige regnskyl - et indfald, som nok næppe gjorde værket lettere forståeligt for de sagesløse seere. Udsendelsen fandt sted søndag d. 20. april 1975, og anmeldelserne var - karakteristisk nok - gennemgående negative, enkelte tolt sønderlemmende.

Nu foreligger fra 1977 en indspilning i serien *Dansk Musik Antologi*, presset på plademærket EMI (DMA 025-026). Der er ikke tale om nogen nyindspilning, idet man har valgt at benytte Sveriges Radios optagelse fra opførelsen på cirkus i Stockholm 15. november 1973. En sådan disposition kan nok give anledning til nogen undren, da værket foreligger i flere versioner på dansk. En sammenligning med disse taler dog på mange punkter klart til fordel for den svenske indspilning. Væsentligt er det, at der er tale om en komplet udgave i den sidst foreliggende version fra komponistens hånd.

Fra assyriske tavler kender vi digtet om Gilgamesh, i sin klassiske version skrevet på 12 tavler i det 7. årh. f.Kr.. Det store epos handler om helten Gilgamesh og hans

bedrifter, om hans kærlighed til vennen Enkido og hans fortvivlelse ved dennes død - en fortvivlelse, der fører han ud på en lang og forgæves søgen efter det evige liv. Han opsøger på denne rejse Utnapishtim, et menneske, der - lig Noah i jødernes senere beretning - med sin ark har hjulpet alle arter af mennesker, dyr og planter til at overleve den syndflod, som guderne havde bestemt skulle rase i »seks dage og syv nætter«. Til gengæld for denne sin dåd belønnes han med evigt liv. Gilgamesh sættes på den prøve, at han i »seks dage og syv nætter« skal våge over livets urt, som han har hentet fra havets bund; men han overmandes af søvnen, og slangen opæder livets plante. Skuffet må vor helt vende tilbage til byen Uruk og erkende, at da guderne skabte mennesket, forbeholdt de sig selv udødeligheden. Intet sted i den babyloniske litteratur er problemet om menneskets forhold til døden i digterisk form skildret mere magtfuldt end i dette epos. Siden midten af 1960-erne har Per Nørgård i sin musik i stigende grad inddraget elementer af transcendental karakter. Det kan derfor ikke undre, at han har følt sig tiltrukket af et emne som det foreliggende - at det dramatiske sammenstød mellem menneske og guddom har givet ham stof til en opera. I sit værk følger Per Nørgård i store træk den oprindelige handling, og en række centrale replikker fra epos'et indgår direkte i operaen. På den anden side er der dog tale om en personlig strukturering og fortolkning af den foreliggende tekst. Værkets undertitel »Opera i 6 dage og 7 nætter« angiver således, at den oprindelige handlingsgang er sammentrængt til dette mystiske tidsrum, som fremhæves talrige gange i epos'et. Nørgårds personlige tolkning kommer også frem i operaens begyndelse: skabelsen af verden med guder og mennesker, dyr og dæmoner; og fremfor alt i slutningen: genfødselen af Gilgamesh, hvor

den oprindelige sumeriske resignations-tanke erstattes af en reinkarnation på højere plan. Denne udvikling fra ego-betonet magtmenneske over mødet med det jævnybyrdige, men fordringsløse naturmenneske Enkido til den endelige konfrontation med døden og erkendelsen af denne, er i operaens handling desuden vævet sammen med elementære bevægelser i naturen og universet.

De sanglige præstationer i den foreliggende indspilning er alle på et højt niveau. Titelpartiet synges af Björn Haugan i den oprindelige utransponerede version, og de frygtindgydende mange høje passager forlener helteskikkelsen med netop den karakter af overmenneske, som komponisten har tænkt sig. Skønt sangeren her presses til grænsen for sin formåen, synges med stor autoritet og musikalsk indlevelse. Smukt syngende er også baritonen Helge Lannerbäck, som skildrer Enkidos udvikling fra natur- til kultur-menneske på overbevisende måde. I forførelsesscenen med hetæren Ishara - bedårende sunget af Annika Bartler - høres således et af indspilningens mest poetiske og klangskønne afsnit. Også skabergudinden Aruru får i Britt Marie Aruhns udførelse en helt sublim fortolkning. De øvrige solister er alle vel-syngende, og to forhold må i denne forbindelse bemærkes. For det første, at de svenske sangeres relativt store fortrolighed med oratoriesangen giver dem mulighed for at give et værk som det foreliggende dramatisk udtryk uden at skæmme udførelsen med diverse gængse teatermanerer; for det andet må det bemærkes, at der synges så rent, så rent. Vist forekommer enkelte fejlsyngninger, men intonationen er gennemgående forbilledlig god og vidner om det høje niveau, som svenske sangere i de senere år har opnået ved opførelser af moderne musik. I øvrigt udmærker koret sig ved stor lethed og smidighed i udførel-

sen. Fortrolighed med det moderne nodebillede viser også orkestret, som består af medlemmer af Sveriges Radios Symfoniorkester. Navnlig de improviserede afsnit i nattebillederne udføres med stor fantasirigdom og spilleglæde; helt uimodståelig er således »slangen«, som med det simple instrument (svanefløjte) skaber et under af humor og originalitet. Æren for dette velafstemte ensemble tilfalder dirigenten Tamàs Vetö, som på fremragende måde har ledet også de danske opførelser af værket, men som med denne udgave har skabt en *Gilgamesh*, som kun vanskeligt vil blive overgået.

Værket er optaget af teknikere fra Sveriges Radio med godt resultat, selv om lydniveauet p.gr.a. de skiftende optagesituationer kan være noget svingende. Tilrettelæggelse af optagelsen til grammofonplade er foretaget af tonemester Helge Albrecht- sen i samarbejde med komponisten. Spilletiden er 1 ¾ time, og værket er presset på 4 pladesider med teknisk tilfredsstillende resultat af EMI. Det skal dog anføres, at overgangen fra pladeside til pladeside undertiden er gjort så ubehændigt, at man føler sig hensat til tiden fra de gamle 78-ere. Pladerne er ilagt et smukt udstyret cover, hvor Nørgård-kenderen Jørgen I. Jensen på dansk/engelsk giver en omfattende og indsigtfuld gennemgang af operaens tilblivelse. Desuden medfølger et repræsentativt tekstuddrag suppleret med regibemærkninger, hentet fra partituret. Til udgivelsen er opnået støtte fra en række institutioner og fonds, og det er glædeligt, at et så betydeligt værk fra Per Nørgårds hånd på denne måde har kunnet gøres alment tilgængeligt.

Morten Topp